

سفارش امام رضا (ع) نسبت به تأمین نیاز عاطفی در خانواده

عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی گفت: در روایتی از امام رضا (ع) آمده است:

عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی گفت: در روایتی از امام رضا (ع) آمده است: در قیامت کسی به من نزدیک تر است که در دنیا خوش اخلاق تر باشد و نسبت به خانواده اش از همه بهتر باشد.

خبرگزاری مهر - گروه دین و اندیشه - زینب حسینی روش: امروز یازدهم ذی القعدة سالروز میلاد با سعادت حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه آلاف التحية و السلام است. سبک زندگی امام علی بن موسی الرضا علیه السلام دارای بالاترین درجه اخلاق و انسانیت است. اخلاق، یکی از عناصر مهم شخصیت انسان است، و کاشف کیفیت ذات، و درون اوست. امام رضا علیه السلام به اخلاق عالی و ممتاز، آراسته بودند و بدین سبب دوستی عام و خاص را به خود جلب کردند، همچنین انسانیت آن حضرت، یگانه و بی مانند بود، و در حقیقت تجلی روح نبوت، و مصداق رسالتی بود که خود آن حضرت، یکی از نگهبانان و امانت داران و وارثان اسرار آن به شمار می رفت. از ابراهیم بن عباس صولی نقل شده، که گفته است: من حضرت ابوالحسن الرضا علیه السلام را هرگز ندیدم در سخن گفتن، با کسی درشتی کنند. من ابوالحسن الرضا علیه السلام را هرگز ندیدم سخن کسی را پیش از فراغ از آن، قطع کند. هرگز درخواست کسی را، که قادر به انجام دادن آن بود، رد نفرمودند.

زهد امام علی بن موسی الرضا علیه السلام جامع تمام فضائل بودند، به طوری که تمام صفات عالی در ایشان جمع شده بود. خصایص شریف امام رضا علیه السلام قسمتی از صفات جدش، بزرگترین پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بود که از میان پیامبران ممتاز بودند. ایشان درباره زهد به نقل از پدرانشان می فرمودند زاهد آن است که حلال دنیا را از ترس حساب و کتاب و حرام دنیا را از ترس عقاب ترک می کند.

محمد بن عباد درباره رفتار زاهدانه آن حضرت می گوید: پوشش ابوالحسن علیه السلام در طول تابستان همواره یک بوریا بود. ایشان در طول زمستان با همه عظمت و وقاری که داشتند پوششی ساده داشتند و به دور از هر گونه علامت گذاری و یا این که رنگ مخصوصی داشته باشد همیشه لباس زبر به تن می کردند مگر آن که می خواستند پیش مردم و به دیدن آنها بروند که در آن وقت بهترین لباس خود را می پوشیدند.

بر همین اساس برای واکاوی سیره تربیتی امام رضا (ع) در خانواده با حجت الاسلام قاسم ترخان عضو هیأت علمی گروه کلام و دین پژوهی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به گفتگو پرداختیم که در ادامه تقدیم مخاطبان می شود.

* با توجه به آموزه های اسلامی حضرت امام رضا (ع) درباره مباحث تربیتی چه نگاهی دارد؟

اسلام نگاهی جامع به امور تربیتی دارد و از جمله مباحثی که در حوزه تربیت مطرح می شود مربوط به خانواده است؛ مقصود از نگاه جامع اسلام آن است که به همه ابعاد مباحث تربیتی توجه می کند. طبیعتاً امام رضا (ع) نیز به عنوان یک امام معصوم (ع) که وظیفه هدایت دیگران را نیز بر عهده دارد نگاه جامعی به مباحث تربیتی در حوزه خانواده دارد.

مراد از نگاه جامع آن است که امام به همه ابعاد و نیازها توجه می کنند که آن نیازها شامل نیازهای مالی، عاطفی، تربیتی و غیر می شود ایشان این مطالب را بیان می فرمایند تا پاسخ مناسب به این نیازها داده شود تا در پرتوی این نیازها و پاسخگویی به این نیازها انسان ها به کمال برسند و تربیت شوند.

* مباحث مالی و تهیه امکانات مالی برای خانواده بسیار مهم است؛ در این زمینه حضرت چه رهنمودی دارند؟

امام رضا (ع) در این زمینه روایاتی دارند و تأکید و سفارش می کنند که پیروان ایشان تلاش کنند تا گشایشی را در زندگی و برای خانواده پدید بیاورند و در واقع رفاه اهل خانه را تأمین کنند در روایتی دیگر می فرمایند کسی که از نعمتی برخوردار است و دست و بالش باز است و می تواند کاری را انجام دهد نباید بر خانواده و فرزندانش سخت بگیرد بلکه باید گشایش برای رفاه آنان ایجاد کند؛ بنابراین در اسلام به رفاه خانواده توجه شده است و علت آن است که خود همین مساله باعث تولید محبت در خانواده می شود و رابطه عاطفی را قوی می کند.

در روایت دیگری نیز می‌فرمایند شایسته است مرد بر اهل خانه اعم از زن و فرزندان از لحاظ مخارج زندگی گشاده دستی داشته باشد و با گشاده دستی برخورد کند و به گونه‌ای سخت‌گیر که اعضای خانواده آرزوی مرگ او را داشته باشند تا با مرگ او ارثی به آنان برسد؛ متأسفانه امروزه یکی از ناهنجاری‌های موجود در جامعه یک چنین چیزی است. برخی دیده می‌شود با اینکه پدر خانواده وضع مالی خوبی دارد اما از نظر مالی به گونه‌ای پسندیده رفتار نمی‌کند و شرایط خوبی را برای فرزندان فراهم نمی‌سازد. در آن نگاه جامع‌نگری که امام رضا به این مسأله داشتند تأمین نیاز مالی خانواده از یک جایگاه مهمی برخوردار است.

امام رضا این شرایط مالی را در شرایطی مطرح می‌کنند که برخی از نگاه‌ها این گونه بود که فکر می‌کردند مسلمانی و یا زاهد بودن اقتضا می‌کند که با سختی زندگی کنند؛ اگر کسی می‌خواهد بر خودش سخت بگیرد خود خواسته است اما نسبت به خانواده این معنای زهد نیست که مرد، خانواده را از داشتن امکانات محروم سازد. برخی نیز البته از سوی دیگر افتاده و دچار افراط شدند به گونه‌ای که همه تلاششان این است که بتوانند نیازهای مالی خانواده را پاسخ دهند تا جایی که شبانه روز کار می‌کنند تا تأمین‌کننده نیازهای مالی خانواده باشند. در حالی که همه نیازها مالی نیست و نیاز عاطفی مهمترین نیاز اعضای خانواده به شمار می‌رود.

*متأسفانه امروزه در عصر مجازی به این جنبه از جنبه‌های تربیتی کمتر توجه می‌شود و والدین نسبت به نیازهای عاطفی که فرزندان نیاز دارند توجه نمی‌کنند یا زوجین نسبت به نیازهای عاطفی یکدیگر بی‌توجه هستند؛ امام رضا (ع) در این زمینه چه نکاتی را متذکر می‌شوند؟

امام رضا (ع) با یک نگاه جامع‌نگر درباره نیازهای مالی و دیگر نیازها اعم از نیازهای عاطفی و روانی و... که می‌تواند اعضای خانواده داشته باشند مطالبی را مطرح می‌کنند. والدین نسبت به فرزندان وظیفه دارند که نیازهای عاطفی آنها را برآورده کنند و این نیاز عاطفی اگر در خانواده پاسخ داده نشود موجب ناهنجاری‌های فراوانی در سطح جامعه می‌شود چرا که در این حالت فرزندان تصور می‌کنند که آن نیازها باید در یک جای دیگر پاسخ داده شود از این رو بیرون از محیط خانواده آن نیازها را جست‌جو می‌کنند. همیشه نیز پاسخ درست و سالمی برای این نیازها دریافت نمی‌کنند از این رو دچار آسیب‌های اجتماعی می‌شوند.

از جمله روایاتی که امام رضا در این زمینه نسبت به تربیت فرزندان و توجه به نیازها عاطفی آنها دارند این روایات است که فرمودند خدا خیلی نسبت به زنان مهربان‌تر از مردان است؛ نکته اخلاقی و تربیتی این روایت آن است که آنها نیاز به توجه و نگاه خاصی دارند گرچه اسلام نگاه عدل محور را مطرح می‌کنند و مسلمانان را به رعایت عدالت توصیه می‌کند اما در برخی مواقع نیاز است که اینگونه رفتار شود برای مثال روایت است زمانی که می‌خواهید به دختر و پسران هدیه بدهید اول هدیه را به دختر بدهید این توجه به دلیل نیاز عاطفی دختر است که بیش از پسر است گرچه آنجا هم نباید غفلت شود.

درباره نیاز عاطفی همسر نسبت به شوهر نیز اسلام نگاهی جامع دارند به گونه‌ای که در فرمایشات امام رضا هست که می‌فرمایند پیامبر اکرم فرمودند اگر کسی کنار همسر خود بنشیند و به نیاز عاطفی آن توجه کند به حرف‌های او گوش دهد و درد و دل کند حضرت ثواب این کار را از اعتکاف در مسجدالنبی بالاتر می‌داند. اگر کسی در مسجدالنبی یک رکعت نماز بخواند ثواب صد هزار رکعت نماز برایش ثبت می‌شود این روایت بیانگر اهمیت توجه شوهر به همسر است. همچنین از سوی دیگر در روایتی از پیامبر است که می‌فرمایند اگر سجده کردن به غیر خدا جایز بود من به بانوان می‌گفتم به شوهران خود سجده کنید؛ این نشان می‌دهد باید محبت و عاطفه در خانواده تقویت و تأمین شود. بنابراین اگر کسی می‌خواهد فرزندان خوبی تربیت کند و اعضای خانواده در کنار هم رشد کنند و به کمال برسند باید به نیازهای عاطفی پاسخ دهد.

*آیا یکی از مهمترین دلایل افزایش طلاق در جامعه را می‌توان عدم پاسخ به نیازهای عاطفی زوجین دانست؟ امام رضا (ع) برای کاهش این آسیب آیا توصیه‌ای دارند؟

بسیاری از طلاق‌ها که اتفاق می‌افتد و خیلی از ناهنجاری‌هایی که رخ می‌دهد در سطح جامعه به خاطر آن است که به این نیاز عاطفی پاسخ داده نمی‌شود امام رضا نسبت به تأمین نیاز عاطفی در خانواده از یک طرف به شوهر از سوی دیگر به بانوان سفارش می‌کند روایتی را از پیامبر نقل می‌کند و می‌فرمایند کسی که ایمانش نسبت به دیگران برتر است اخلاقش هم نسبت به خانواده نیکو تر است و کسی نمی‌تواند مدعی ایمان باشد اما نسبت به خانواده بد اخلاقی کند؛ نشانه بالا بودن ایمان خوش اخلاقی است.

حضرت می‌فرمایند من نسبت به خانواده ام مهربان‌تر از همه هستم؛ نسبت به خوش رفتاری درباره همسر روایتی است که می‌فرمایند هر مردی زنش را خشنود کند خدا در روز قیامت از او خشنود می‌شود این وظیفه مرد نسبت به زن خودش است؛ و در روایت دیگری است در قیامت کسی به من نزدیک تر است که در دنیا خوش اخلاق تر باشد و نسبت به خانواده اش از همه

بهتر باشد این روایات روایاتی مهم است که مربوط به توجه به نیاز عاطفی خانواده است هم از سوی زن نسبت به مرد و هم از طرف مرد به زن است.

*در تعریفی که از خانواده در اسلام می شود آیا خانواده تنها اختصاص به فرزندان و زن و شوهر دارد؟ امام رضا (ع) در این زمینه چه تعالیمی دارند؟

خیر.

خانواده یک دایره وسیعی را شامل می شود که شامل پدر و مادر هم هست. حتی نیاز عاطفی پدر و مادر در روایات دیده شده است و دستور اسلام است که به پدر و مادر احترام گذاشته شود امام رضا (ع) می فرمایند مبادا کاری را انجام دهید که عاق والدین شوید: اگر کسی نافرمانی والدین خود را انجام دهد این حرام است این نافرمانی که همراه با عاق والدین است همراه با نافرمانی از اطاعت خداست.

در روایت دیگری نیز امام رضا تاکید به ضرورت اطاعت از والدین را مطرح می کنند و سخن از احترام گذاشتن آنان به میان می آورند. در واقع این نیاز عاطفی باید پاسخ داده شود این نیاز عاطفی در واقع هم پدر و مادر نسبت به فرزندانشان و هم فرزندان نسبت به والدین باید انجام دهند و این دوطرفه است. از فرمایش جالبی که در فرمایش حضرت به آن توجه شده احترام نسبت به برادر بزرگ تر است چرا که برادر بزرگ تر به منزله پدر و جایگزین پدر است از این رو انسان باید تلاش کند تا این حریم حفظ شود.

*امام رضا (ع) چرا تا این حد به نکات تربیتی در خانواده توجه داشتند؟

این در واقع توجه و سخنان و نگاه تربیتی که امام رضا دارند برای آن است که امنیت روانی در خانواده ایجاد شود و نیازها پاسخ مثبتی بگیرد و این پاسخ ها در خارج از خانواده جست جو شود که بعضاً در برخی مواقع منتج به آسیب ها و ناهنجاری های اجتماعی شود. امروز متأسفانه جامعه ما با ناهنجاری های فراوانی روبرو است و خیلی از ناهنجاری ها و آسیب ها منشأ و عاملش این است که ما نتوانستیم خانواده ای را بنیان گذاری کنیم که امام رضا و اهل بیت از ما خواسته اند در یک جمله اگر بخواهیم عرض کنیم این است که امام رضا از حیث تربیتی در بحث خانواده به دنبال تشکیل خانواده ای هستند که ما شیعیان و مردم خانواده ای را تشکیل دهیم که در این خانواده در کنار هم با هم به کمال برسیم در صورتی ما در کنار هم و با هم به کمال می رسیم که بتوانیم در این خانواده به نیاز شرعی و عاطفی و مالی خودمان پاسخ مناسب دهیم و امام رضا تاکید به نیازهای عاطفی دارند.

بالتر از مساله عاطفی مساله زناشویی است که حتی در فرمایشات امام رضا به آن توجه شده است در روایتی از حضرت است که ایشان روزی خودشان را آراسته می کردند و محاسن خود را رنگ می کردند یکی از اصحاب از حضرت دلیل این کار را پرسیدند و امام در مضمونی مساله آماده سازی مردان را مطرح می کنند و تأثیری که در عفت زنان می گذارد؛ مرد در خانواده باید به نیاز زناشویی همسرش پاسخ مناسب دهد و بر عکس. این امر باعث سرریز شدن عفت در جامعه می شود و مانع بروز خیلی از ناهنجاری ها خواهد شد.